

Nr 207.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen ävensom till lag angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) samt av det i 24 § samma lag angivna formuläret; given Stockholms slott den 28 mars 1952.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen ävensom till lag angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) samt av det i 24 § samma lag angivna formuläret.

Enligt Vårt nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås införande av möjlighet att på valsedel för val till riksdagens andra kammare och för kommunalval införa beteckning för valkrets.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att det i 59 § samma lag angivna formuläret skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

56 §.

4. Sedan den ————— anses obefintligt.

Över godkända anmälningar upprättar Konungens befallningshavande en lista. Å denna uppföras först anmälda kartellbeteckningar i bokstavsordning och under varje kartellbeteckning, likaledes i bokstavsordning, partibeteckningarna för de partier, som ingå i kartellen, jämte under varje partibeteckning de av partiet anmälda kandidaterna. Därefter uppföras i bokstavsordning partibeteckningarna för de partier, vilka icke anmält kartellbeteckning, jämte under var och en av dessa partibeteckningar de av partiet anmälda kandidaterna. Å listan utsättes även erinran om bestämmelserna i 59 § andra och fjärde styckena. Formulär till listan fastställes av Konungen.

Över Konungens ————— över valet.

Över godkända anmälningar upprättar Konungens befallningshavande en lista. Å denna uppföras först anmälda kartellbeteckningar i bokstavsordning och under varje kartellbeteckning, likaledes i bokstavsordning, partibeteckningarna för de partier, som ingå i kartellen, jämte under varje partibeteckning de av partiet anmälda kandidaterna. Därefter uppföras i bokstavsordning partibeteckningarna för de partier, vilka icke anmält kartellbeteckning, jämte under var och en av dessa partibeteckningar de av partiet anmälda kandidaterna. Å listan utsättes även erinran om bestämmelserna i 59 § andra och femte styckena. Formulär till listan fastställes av Konungen.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1944: 84.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

59 §.

Vid valet — — — — — utan kännetecken.

Å valsedel — — — — — tredje beteckning.

*Nedanför namnen må vara såsom
valkrets-beteckning anbragt beteck-
ning för den valkrets sedeln avser.*

Valsedel skall — — — — — det andra.

Har å — — — — — den beteckningen.

Valsedel bör — — — — — vilka åsyftas.

79 §.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt
papper;å vilken finnes något kännetec-
ken, som uppenbarligen blivit med
avsikt där anbragt;

vilken saknar väljarbeteckning;

vilken upptager väljarbeteckning å
annat ställe än ovanför namnen;vilken upptager flera än tre beteck-
ningar ovanför namnen;vilken annorledes än såsom första
beteckning upptager kartellbeteck-
ning, som uppförts å den i 56 § 4
mom. omförmälda lista, eller såsom
första beteckning upptager dylik kar-
tellbeteckning utan att såsom andra
beteckning upptaga någon av de å
nämnda lista under kartellbeteck-
ningen uppförda partibeteckningarna;vilken upptager någon å omförmäl-
da lista under kartellbeteckning upp-
förd partibeteckning annorledes än
såsom andra beteckning under denna
kartellbeteckning;vilken icke upptager något giltigt
namn; dock att då samtliga namn
skola av anledning, som i 80 § andra
stycket sägs, anses såsom obefintliga,
valsedeln likväl skall tillgodoräknas

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt
papper;å vilken finnes något kännetec-
ken, som uppenbarligen blivit med
avsikt där anbragt;

vilken saknar väljarbeteckning;

vilken upptager väljarbeteckning å
annat ställe än ovanför namnen;vilken upptager flera än tre beteck-
ningar ovanför namnen;vilken annorledes än såsom första
beteckning upptager kartellbeteck-
ning, som uppförts å den i 56 § 4
mom. omförmälda lista, eller såsom
första beteckning upptager dylik kar-
tellbeteckning utan att såsom andra
beteckning upptaga någon av de å
nämnda lista under kartellbeteck-
ningen uppförda partibeteckningarna;vilken upptager någon å omförmäl-
da lista under kartellbeteckning upp-
förd partibeteckning annorledes än
såsom andra beteckning under denna
kartellbeteckning;*vilken upptager valkrets-beteckning
å annat ställe än nedanför namnen;*vilken icke upptager något giltigt
namn; dock att då samtliga namn
skola av anledning, som i 80 § andra
stycket sägs, anses såsom obefintliga,
valsedeln likväl skall tillgodoräknas

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

den A-grupp, B-grupp och C-grupp
sedeln jämlikt 81 § på grund av sin
väljarbeteckning skall tillhöra.

den A-grupp, B-grupp och C-grupp
sedeln jämlikt 81 § på grund av sin
väljarbeteckning skall tillhöra.

Finnas i — — — — — valsedeln ogill.

*Denna lag träder i kraft den 1 juli
1952.*

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) samt av det i 24 § samma lag angivna formuläret.

Härigenom förordnas, att 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives *samt att* det i 24 § samma lag angivna formuläret skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

23 §.

Val är omedelbart och sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken. *Nederst å valsedels framsida må vara såsom valbeteckning anbragt* en av beteckningarna »landstingsmannaval», »kommunalfullmäktigval», »municipalfullmäktigval», »stadsfullmäktigval», »kyrkofullmäktigval för församlingen», »kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller »kyrkofullmäktigval för skoldistriktet» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande val. Ovanför namnen skall å valsedel utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av väljare eller för viss meningsriktning). Ovanför partibeteckningen må förekomma en kartellbeteckning (beteckning i ord för två eller flera vid valet samverkande partier) och mellan partibeteckningen och namnen en fraktionsbeteckning (beteckning i ord för viss grupp av väljare eller viss meningsriktning inom partiet).

Val är omedelbart och sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken. Ovanför namnen skall å valsedel utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av väljare eller för viss meningsriktning). Ovanför partibeteckningen må förekomma en kartellbeteckning (beteckning i ord för två eller flera vid valet samverkande partier) och mellan partibeteckningen och namnen en fraktionsbeteckning (beteckning i ord för viss grupp av väljare eller viss meningsriktning inom partiet). *Nedanför namnen må vara anbragt, såsom valbeteckning,* en av beteckningarna »landstingsmannaval», »kommunalfullmäktigval», »municipalfullmäktigval», »stadsfullmäktigval», »kyrkofullmäktigval för församlingen», »kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller »kyrkofullmäktigval för skoldistriktet» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande *slag av val ävensom, såsom valkrets-beteckning, beteckning för den valkrets sedeln avser.*

¹ Senaste lydelse, se SFS 1942: 177.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Valsedel bör — — — — — vilka åsyftas.
 Är något — — — — — såsom obefintliga.

25 §.

Ogill är valsedel:
 till vilken använts annat än vitt
 papper;

å vilken finnes något kännetecken,
 som uppenbarligen blivit med avsikt
 där anbragt;

vilken upptager valbeteckning å an-
 nat ställe än *nederst å framsidan*;

vilken saknar partibeteckning;

vilken upptager parti-, kartell- eller
 fraktionsbeteckning å annat ställe än
 ovanför namnen;

vilken upptager flera än tre beteck-
 ningar ovanför namnen; eller

vilken icke upptager något giltigt
 namn.

Ogill är valsedel:
 till vilken använts annat än vitt
 papper;

å vilken finnes något kännetecken,
 som uppenbarligen blivit med avsikt
 där anbragt;

vilken saknar partibeteckning;

vilken upptager parti-, kartell- eller
 fraktionsbeteckning å annat ställe än
 ovanför namnen;

vilken upptager flera än tre beteck-
 ningar ovanför namnen;

vilken upptager valbeteckning *eller*
*valkrets*beteckning å annat ställe än
nedanför namnen; eller

vilken icke upptager något giltigt
 namn.

*Har valsedel försetts med valkrets-
 beteckning avseende annan valkrets
 än den som väljaren tillhör, skall den
 omständigheten icke föranleda att se-
 deln ogillas.*

Finnas i — — — — — sedel räknas.

Har vid val, vilket förrättats i sam-
 band med ett eller två andra val, av-
 givits en eller ock två likalydande
 valsedlar, försedda med valbeteckning
 för det andra eller något av de andra
 valen, skall, med iakttagande av vad i
andra stycket sägs, angivna förhållan-
 de icke föranleda, att sedeln ogillas.

Har vid val, vilket förrättats i sam-
 band med ett eller två andra val, av-
 givits en eller ock två likalydande val-
 sedlar, försedda med valbeteckning
 för det andra *valet* eller något av de
 andra valen, skall, med iakttagande
 av vad i *tredje* stycket sägs, angivna
 förhållande icke föranleda, att sedeln
 ogillas.

Finnas i ett — — — — — avgivits, räknas.

Finnas i annat — — — — — alla ogilla.

Där i — — — — — valsedeln ogill.

*Denna lag träder i kraft den 1 juli
 1952.*

Formulär till valsedel, som avses i 24 § sista stycket i kommunala vallagen.

Plats för kartellbeteckning	
Plats för partibeteckning	
Plats för fraktionsbeteckning	
Plats för valbeteckning och valkretsbe- teckning eller endera	

Valsedelns storlek och antal rum å sedeln må lämpas efter behovet. Vänstra sidan är avsedd för landstingsman- eller fullmäktignamn och suppleant- eller efterträdarnamn; högra sidan är avsedd för *särskilda* suppleant- eller efterträdarnamn.

Såsom valbeteckning må nedanför namnen vara anbragt en av beteckningarna »Landstingsmannaval», »Kommunalfullmäktigval», »Municipalfullmäktigval», »Stadsfullmäktigval», »Kyrkofullmäktigval för församlingen», »Kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller »Kyrkofullmäktigval för skoldistriktet» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande slag av val.

Såsom valkretsbe-
teckning må jämväl nedanför namnen vara anbragt beteckning för den valkrets sedeln avser.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 28 mars 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med chefen för inrikesdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *ändring av lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen* för att möjliggöra införande av beteckning för valkrets å valsedel för sådant val. Föredraganden anför följande.

I skrivelse nr 265 hemställde 1951 års riksdag, under återopande av konstitutionsutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 26 i anledning av tre inom riksdagen väckta motioner, att Kungl. Maj:t måtte för 1952 års riksdag framlägga förslag till bestämmelser i vallagarna att beteckning för valkrets eller motsvarande må anbringas å valsedel. Med anledning av riksdagens framställning har frågan varit föremål för beredning inom justitie- och inrikesdepartementen. En i ämnet upprättad promemoria har varit utremitterad för yttrande av ett flertal myndigheter m. fl. Sedan ärendet där- efter varit föremål för ytterligare beredning, anhåller jag nu att få upptaga de i riksdagsskrivelsen och promemorian behandlade spörsmålen.

Gällande bestämmelser.

I 59 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen (ValL) och 23 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (KVL) stadgas, att vid val skola be- gagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken. Jämlikt 59 § ValL skall å valsedel ovanför namnen utsättas en, två eller tre beteckningar i ord för viss grupp väljare eller för samverkande sådana grupper eller för viss menings- riktning (väljarbeteckning). Enligt 23 § KVL skall å valsedel ovanför nam- nen utsättas partibeteckning och må vidare förekomma dels ovanför parti- beteckningen en kartellbeteckning, dels mellan partibeteckningen och nam- nen en fraktionsbeteckning.

Slutligen må jämlikt 23 § KVL nederst å valsedels framsida vara såsom valbeteckning anbragt en av beteckningarna »landstingsmannaval», »kom- munalfullmäktigval», »municipalfullmäktigval», »stadsfullmäktigval», »kyr-

kofullmäktigval för församlingen», »kyrkofullmäktigval för samfälligheten» eller »kyrkofullmäktigval för skoldistriktet» eller annan beteckning i ord för ifrågavarande val. Lagen om val till riksdagen innehåller däremot icke något stadgande om möjlighet att anbringa valbeteckning.

Jämlikt 79 § ValL resp. 25 § KVL är valsedel *ogill*:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt;

vilken saknar väljarbeteckning resp. partibeteckning;

vilken upptager väljarbeteckning resp. parti-, kartell- eller fraktionsbeteckning å annat ställe än ovanför namnen;

vilken upptager flera än tre beteckningar ovanför namnen; eller

vilken icke upptager något giltigt namn; dock att, i vad avser val till riksdagen, då samtliga namn skola av anledning, som i 80 § andra stycket ValL sägs, anses såsom obefintliga, valsedeln likväl skall tillgodoräknas den A-grupp, B-grupp och C-grupp sedeln jämlikt 81 § på grund av sin väljarbeteckning skall tillhöra.

Vidare är jämlikt 25 § KVL valsedel *ogill*, vilken upptager valbeteckning å annat ställe än nederst å framsidan.

Från övriga ogiltighetsorsaker torde här kunna bortses.

Frågans tidigare behandling i riksdagen.

Frågan om anbringande av valkretsens namn å valsedeln väcktes första gången genom motion II: 161 vid 1949 års riksdag. I nämnda motion anfördes:

Enligt 79 § ValL gäller endast valsedel, som upptar »giltigt namn». Om en valsedel endast upptar namn på personer, som äro skrivna i annan valkrets, är alltså valsedeln *ogiltig*. Detta förekommer ganska ofta. Vid 1948 års riksdagsmannaval inträffade t. ex. i Stockholms län att ett mycket stort antal valsedlar *ogiltigförklarades* emedan de röstande använt valsedel, som gällde för Stockholms stad. Det torde böra övervägas, huruvida inte i vallagen kunde införas en bestämmelse enligt vilken valsedel nederst skall upptaga valkretsens namn. Genom en sådan anordning skulle väljaren uppmärksamgöras på ett eventuellt misstag. Problemet är givetvis icke endast knutet till Stockholms stad och Stockholms län. Genom möjligheterna till s. k. poströstning, varvid av uppenbara skäl risk föreligger, att väljare begår här antydda misstag, har problemet aktualitet över hela landet.

I utlåtande (nr 22) i anledning av motionen anförde konstitutionsutskottet:

Gemensamt för andrakammarval och kommunalval gäller, att valsedlarna skola vara omärkta, samt att valsedel, å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt, eller — med visst undantag för andrakammarvalens del — *som icke upptar något giltigt namn*, är *ogill*. Enligt § 19 riksdagsordningen kunna till ledamöter i andra kammaren endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen. På motsvarande sätt gäller enligt kommunallagarna att valbar till stadsfullmäktig, kommunalfullmäktig, kyrkofullmäktig eller landstingsman är endast den,

som är boende inom staden, kommunen, församlingen eller landstingsområdet.

Av de sålunda återgivna bestämmelserna följer dels att valkretsens (eller motsvarande) namn icke får anbringas å valsedel, dels ock att om en väljare av förbiseende avlämnat en valsedel, som är avsedd, vid andrakammarval för valet inom annan valkrets och vid kommunalval för valet inom annan stad eller stadsvalkrets etc. än den som väljaren tillhör, sedeln är ogill.

Enligt motionen borde, för undvikande av kassation av valsedlar av nämnda anledning, övervägas, huruvida icke i vallagen kunde införas en bestämmelse, enligt vilken valsedel nederst skulle upptaga valkretsens namn.

För att icke skapa en ytterligare kassationsanledning borde en bestämmelse om upptagande å valsedlar av valkretsens namn enligt utskottets mening i vart fall icke göras obligatorisk utan allenast fakultativ. Utskottet kan emellertid icke finna att en regel härom motsvaras av något praktiskt behov.

På utskottets hemställan föranledde motionen icke någon riksdagens åtgärd.

I de likalydande motionerna I: 193 och II: 233 vid 1950 års riksdag väcktes ånyo samma förslag, dock med den avvikelsen, att bestämmelse om anbringande av beteckning för valkrets nederst å valsedel nu föreslogs utformad såsom fakultativ.

Konstitutionsutskottet (utl. nr 11) hemställde, under hänvisning till sitt föregående år gjorda uttalande, att motionerna ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, vilket även blev riksdagens beslut.

Vid 1951 års riksdag hemställdes *dels* i de likalydande motionerna I: 68 och II: 89, »att riksdagen ville besluta införa sådana ändringar i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen, att möjlighet öppnas att på valsedel utsätta beteckning för valkrets, kommun, landstingsområde o. d.», *dels ock* i motionen I: 38, »att riksdagen måtte besluta införa sådana ändringar i lagen om val till riksdagens andra kammare och i kommunala vallagen, att beteckning för valkrets må kunna anbringas å valsedel». Av motiveringen för de i sistnämnda tre motioner framställda förslagen må här återgivnas följande.

I motionen I: 38 åberopades aktuella händelser under kommunalvalen 1950, varom yttrades följande.

Vid stadsfullmäktigvalet i Borås hade sålunda några av valförrättarna i sammanräkningsprotokollen gjort anteckning om att alla valsedlar med beteckningen Arbetarepartiet-Socialdemokraterna nederst hade valkretsens namn angivet. Valsedlarna förklarades dock ej ogilla vid detta tillfälle. Valförrättarnas påpekanden hade troligen inspirerats av en nyutkommen valhandbok, vari författaren, med hänvisning till konstitutionsutskottets ovan berörda uttalanden, anfört, att valkretsangivelse var märkning.

De undersökningar som därefter företogs klargjorde bland annat, att Borås arbetarkommun använt liknande valkrets-beteckningar på sina valsedlar vid kommunalvalen åren 1950, 1946, 1942 och 1938, men troligen ännu längre tillbaka. Vid alla dessa val skulle således de socialdemokratiska valsedlarna varit felaktiga och blivit ogiltigförklarade om överklagning skett.

Nu godkände även magistraten i Borås de socialdemokratiska valsedlarna trots valförrättarnas protokollsanteckningar. Inte heller skedde någon överklagning av valet, ehuru allmänhetens uppmärksamhet fästes härpå genom

pressens förmedling. De på dessa valsedlar valda ha alltså sina mandat tryggade även för den nu påbörjade mandatperioden. Ett överklagande skulle däremot, under förutsättning att konstitutionsutskottets tolkning är riktig, lett till att alla dessa valsedlar ogiltigförklarats. Därigenom skulle över 53 % (mer än 15 000 valsedlar) av alla avgivna röster bortfallit och 31 socialdemokratiska mandat av stadsfullmäktiges 54 ha ersatts med andra partiets kandidater. Valet skulle därmed blivit en parodi på vad vi i vårt land avse med demokratiska val.

När nu ifrågavarande valsedlar godkänts, måste frågeställningen bliva, huruvida dessa »märkta» sedlar varit till skada för något parti eller någon enskild väljare. Om så varit fallet, skulle valet säkerligen inte godkänts av magistraten och i varje fall överklagats av någon missnöjd part. Att valkretsbezeichnung i praktiken skulle ha någon ofördelaktig inverkan på valhemlighetens bevarande torde icke kunna hävdas.

En lagändring ur ovan anförda utgångspunkter är inte speciellt motiverad för Borås vidkommande. Vad som där förekommit ger säkerligen garanti mot en upprepning. Tänkbart är dock att samma misstag kan göras på någon annan ort. Ett underkännande i sådant fall av ett eller flera partiets valsedlar enbart på denna grund är orimligt.

Väsentligare skäl för en lagändring är dock, att valkretsangivelse fyller ett praktiskt behov. För väljarna skapar den sålunda större klarhet. Partierna få dessutom större möjlighet att leda valet av sina lämpligaste kandidater. Eftersom partierna ha erkänd rätt att fritt nominera kandidaterna på sina listor för olika valkretsar och utdela endast dessa sedlar, kan det väl näppeligen anses som otillbörlig dirigering att kretsangivelse förekommer.

Även i de båda andra motionerna (I: 68 och II: 89) åberopades vad som förekommit vid valet i Borås, varom anfördes:

Förhållandet är anmärkningsvärt, eftersom såväl 1949 som 1950 års riksdag avslagit motioner, som om de hade bifallits skulle ha medfört sådan ändring av vallagen, att ifrågavarande valsedlar hade varit giltiga. Konstitutionsutskottet underströk i sitt utlåtande 1950 nr 11, att valkretsens namn enligt gällande lagar icke får anbringas på valsedel. Enligt konstitutionsutskottets av riksdagen godkända tolkning av vallagarna borde magistraten i Borås sålunda icke ha godkänt dessa valsedlar.

Det är säkerligen olyckligt, om valsedlar måste ogillas av formella skäl och en grupp väljare, som i god tro använt ett partis officiella valsedel, på grund av masskassation berövas möjlighet att bli representerade under en hel mandatperiod. Ur denna synpunkt sett var det glädjande, att boråsbeslutet icke överklagades. Gällande lag får dock icke åsidosättas. Risken för masskassation kan komma att ökas, om väljarna förledas att tro, att boråsbeslutet var prejudicerande och att man alltså utan risk skulle kunna anbringa valkretsens namn på valsedeln. Om vid ett följande val kassation av denna anledning skulle drabba ett annat parti än det som fick sina valsedlar godkända i Borås, kunde lätt den föreställningen uppkomma, att likhet icke råder inför lagen.

Valstatistiken visar, att ett påfallande stort antal valsedlar kasserats av den anledningen, att väljaren använt en valsedel, som icke var giltig i den valkrets (resp. kommun, landstingsområde o. s. v.), där väljaren var röstberättigad. Så skedde i synnerhet vid poströstning. Risken för ogiltigförklarande av denna anledning skulle minska genom en sådan ändring av dels lagen om val till riksdagen, dels kommunala vallagen, att valkretsens

eller motsvarande namn kan utsättas på valsedeln. Lagtexten bör utformas så, att bestämmelsen blir fakultativ, ej obligatorisk.

I sitt utlåtande i anledning av motionerna, nr 26, anförde konstitutionsutskottet, efter en redogörelse för gällande bestämmelser i ämnet och vad som tidigare förekommit däri, följande.

I förevarande motioner erinras bland annat om att vid 1950 års stadsfullmäktigval i Borås ett av de i valet deltagande partierna låtit såsom valbeteckning nederst å partiets valsedlar i tryck anbringa ordet »Stadsfullmäktigval», och därunder orden »Första kretsen» respektive »Andra kretsen», »Tredje kretsen». Vid sammanräkning godkände magistraten dessa sedlar. Besvär anfördes icke över magistratens beslut.

Under den diskussion, som uppstått med anledning av nyssnämnda förhållanden i samband med valet i Borås, har riktigheten av den av konstitutionsutskottet tidigare uttalade meningen om tolkningen av kommunala vallagen i nu förevarande hänseende ifrågasatts. Till stöd för konstitutionsutskottets uppfattning kan anföras, att i det till grund för vallagens regler om valbeteckning liggande departementschefsuttalandet valbeteckning endast omnämnes såsom beteckning i ord för det »slag» av val sedeln avser. Mot utskottets uppfattning kan emellertid invändas, att lagtextens utformning lämnar utrymme för en vidsträcktare tolkning av vad som skall förstås med valbeteckning, i det 23 § kommunala vallagen beskriver valbeteckning såsom beteckning i ord för »ifrågavarande val», att den direkt härmed sammanhängande kassationsbestämmelsen i 25 § förklarar valsedel ogill endast om den upptager valbeteckning å annat ställe än nederst å framsidan samt att den generella kassationsbestämmelsen i paragrafen, att sedel är ogill å vilken finnes något kännetecken som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt, icke kan vara tillämplig i här berörda fall.

Kommunala vallagens regler i förevarande ämne böra vara otvetydiga. En lagändring, som undanröjer den uppkomna tvekan, synes utskottet därför påkallad. Den bör företagas i den av motionärerna angivna riktningen och alltså innebära, att anbringande av valkrets-beteckning för andrakammarval och motsvarande beteckning för kommunalval uttryckligen medges i respektive vallagar. En sådan ändring är desto mera önskvärd, som det kan vara lämpligt, att väljarna å sedlarna erhålla anvisning om den valkrets för vilken sedlarna äro avsedda. Med bestämmelser av dylikt innehåll kan också, i den mån partierna komma att begagna sig av dessa, risken för kassation av valsedlar på grund av frånvaron av giltigt namn minskas. Denna kassationsrisk har särskilt kunnat konstateras för röstning å annan ort än den, där väljaren är upptagen i röstlängden. I statistiska centralbyråns redogörelse för andrakammarvalen 1948 upplyses sålunda, att av de inför röstmottagare avgivna rösterna den utan jämförelse vanligaste kasseringsorsaken var saknaden av giltigt namn, och det tillfogas, att väljarna i dessa fall synbarligen använt valsedlar från de valkretsar, inom vilka de befunnit sig vid röstningstillfället; antalet inför röstmottagare avgivna valsedlar, som av sagda anledning kasserats, uppgick vid valet till omkring 2 400 i hela riket.

Den lagändring i motionernas syfte, som utskottet alltså förordar, synes utskottet böra föregås av en närmare utredning inom vederbörande departement, varvid jämväl en översyn av vallagarnas kassationsregler bör företagas. Utskottet tillstyrker därför en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till nästa års riksdag.

Riksdagen biföll utskottets hemställan (skrivelse nr 265/1951).

Departementspromemorian.

I promemorian redogöres till en början för vissa uttalanden i samband med tillkomsten av gällande bestämmelser om förbud mot märkning av valsedel och om anbringande å valsedel av valbeteckning. Vidare erinras om att i konstitutionsutskottets utlåtanden nr 22/1949 och 11/1950 framförts den uppfattningen, att valsedel, varå anbringats valkretsens eller motsvarande namn, vore ogill men att, sedan riktigheten av denna uppfattning ifrågasatts, konstitutionsutskottet i utlåtande nr 26/1951 uttalat viss tvekan i saken. För en sådan tvekan finnes emellertid enligt promemorian knappast fog.

I fråga om innebörden av termen »valbeteckning» anföres sålunda att 23 § KVL genom en fullständig uppräknig av samtliga ifrågakommande kommunala val lämnar anvisning om *en* möjlig avfattning av valbeteckning å valsedel till nämnda vals särskiljande. När lagtexten därefter lämnar möjlighet att i stället begagna annan beteckning i ord »för ifrågavarande val» än den i lagtexten sålunda anvisade, bör häråt icke kunna givas annan tolkning än att *de ifrågakommande kommunala valen* må i ord särskiljas genom annan avfattning. Lagtexten kan däremot näppeligen anses lämna utrymme för den tolkningen att å valsedel finge anbringas någon beteckning som åsyftade ett särskiljande av valförrättningar inom olika valkretsar vid samma slag av val, d. v. s. en valkretsbeteckning. Därjämte erinras om de överväganden, som fört fram till medgivandet att å valsedel anbringa valbeteckning. Nämnda medgivande lämnades i samband med att år 1926 möjlighet bereddes till gemensamt företagande av val av landstingsmän och av kommunal- eller stadsfullmäktige, samt åsyftade att förebygga förväxlingar vid dylika samtidiga valförrättningar. Med uttrycket »slag av val» måste såväl departementschefen som konstitutionsutskottet anses ha åsyftat just landstings-, stadsfullmäktig- eller kommunalfullmäktigval. Något stöd för en annan tolkning av ordet valbeteckning finns enligt den uppfattning som kommer till uttryck i promemorian icke vare sig i departementschefens eller i utskottets uttalanden. Vidare återopas departementschefens uttalande i propositionen nr 108/1926, vari framlades förslag till de motsvarande ändringar i lagen om val till riksdagen, som i anslutning till förenämnda ändringar i kommunalförfattningarna ansågos böra genomföras även i fråga om elektorssvalen. Departementschefen anförde där:

Därjämte torde uttryckligen böra föreskrivas — i överensstämmelse med vad som föreslagits i de av chefen för socialdepartementet framlagda författningsförslagen — att beteckningen å kuvert och sedlar för det val som avses icke behöver hava just avfattningen »Elektorsval» utan även kan bestå av annan beteckning i ord för det avsedda slaget av val.

Ytterligare framhålles i promemorian att kassationsbestämmelsen för det fall att valbeteckning anbringas annorstädes än nederst å valsedelns framsida av konstitutionsutskottet motiverats med att, om valbeteckningen sattes över namnen, förväxling med väljarbeteckningarna lätteligen kunde ske, och att anledning att tillåta valbeteckningens anbringande å valsedelns marginal

ej förefunnes. Det erinras om att ingen annan kassationsgrund i anslutning till medgivandet att å valsedel anbringa valbeteckning ansetts nödvändig. Med den avgränsade betydelse som ordet valbeteckning, enligt vad sålunda anförts, måste anses ha, har givetvis anledning saknats att uttryckligen föreskriva exempelvis den kassationsgrunden att valkretsbe-teckning icke vore att anse som valbeteckning och därför icke tillåten.

Slutligen upptas i promemorian också det av konstitutionsutskottet anförda skälet till tveksamhet, nämligen att den generella kassationsbestämmelsen, att sedel är ogill, å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt, icke kunde vara tillämplig i förevarande fall. Det anføres i promemorian att om detta vore riktigt, så syntes det knappast kunna bestridas att det skulle vara tillåtet att anbringa valkretsbe-teckning å valsedel. Emellertid framgår av historiken, erinras det, att anbringande av valbeteckning ansetts förutsätta uttryckligt medgivande i lagen för att icke anses som märkning. I fråga om anbringande av valkretsbe-teckning måste följaktligen gälla detsamma.

Sammanfattningsvis anføres att det sålunda synes kunna fastslås att nu gällande regler icke medgiva anbringande av valkretsbe-teckning å valsedel. Ett bifall till de framställda önskemålen fordrar följaktligen lagändring.

Därefter upptas i promemorian frågan om de skäl som kunna anföras till stöd för en lagstiftning i den av riksdagen åsyftade riktningen. Det erinras om att man framhållit, bl. a., att en sådan skulle vara ägnad att minska riskerna för kassation av valsedlar. Härom anføres följande.

Uppenbarligen föreligger ett starkt intresse av att i möjligaste mån nedbringa antalet kasserade valsedlar. Därest ett större antal valsedlar regelmässigt kasseras av en och samma grund, föreligger särskild anledning att överväga, huruvida åtgärder äro möjliga för att undvika kassation på denna grund.

Vid poströstning å annan ort än hemorten föreligger givetvis risk för att väljaren icke begagnar valsedel avseende vid andrakammarval valet inom den valkrets och vid kommunala val valet inom det landstingsområde eller den kommun, stad eller församling, som väljaren tillhör, utan i stället valsedel för den valkrets, det landstingsområde etc., inom vilket han avlämnar sin valsedel å postanstalt. Även i andra fall torde risk föreligga för att en väljare icke begagnar valsedel för den valkrets etc., som väljaren tillhör. På grund av bestämmelserna dels i riksdagsordningen, att till ledamöter av andra kammaren endast kunna utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen, dels ock i kommunallagarna att valbar till landstingsman, kommunalfullmäktig, stadsfullmäktig eller kyrkofullmäktig endast är den, som är boende inom landstingsområdet respektive kommunen, staden eller församlingen, är valsedel i ett dylikt fall ogill, enär den icke upptager något giltigt namn. Enligt statistiska centralbyråns redogörelse för andrakammarvalen 1948 var den utan jämförelse vanligaste orsaken till kassering av de å postanstalter avgivna valsedlarna att giltigt namn saknades, och det tillfogas, att väljarna i dessa fall synbarligen använt valsedlar från de valkretsar, inom vilka de befunnit sig vid röstningstillfället. Antalet å postanstalter avgivna valsedlar, som av nämnda anledning kasserats, uppgick vid valet till omkring 2 400 i hela riket. En stor del av de över 2 000 valsedlar, som vid 1948 års val till andra kammaren funnos ogiltiga i Stockholms läns

valkrets, kasserades enligt uppgift av den anledningen att de avsågo Stockholms stads valkrets och sålunda icke upptogo i länet giltiga namn. Konstitutionsutskottets förslag att å valsedel skall få anbringas valkrets-beteckning avser främst att i största möjliga utsträckning eliminera angivna anledning till kassering. Den om gällande valbarhetsbestämmelser okunnige valman-
nen skulle få en erinran om att valsedeln vore användbar endast inom en bestämd valkrets, landstingsområde etc. Ur denna synpunkt torde den av konstitutionsutskottet föreslagna lagändringen vara ändamålsenlig. Mot ett medgivande att å valsedel anbringa valkrets-beteckning torde icke ur intresset av valhemlighetens skyddande några erinringar kunna göras.

Å andra sidan måste tillses, anföres det i promemorian, att lagändringen icke utformas på ett sådant sätt att i stället andra kassationsgrunder tillkomma. Härom anföres i promemorian följande.

Det bör således icke komma i fråga att göra föreskriften om valkrets-beteckning obligatorisk. Men även om föreskriften göres fakultativ, uppkomma vissa kassationsproblem. Om valsedel får förses med valkrets-beteckning, uppkommer nämligen fråga, huruvida den skall ogillas, om den enligt valkrets-beteckningen avser annan valkrets än den, för vilken den avgivits, men den eljest icke är ogiltig. Användande av valsedel med felaktig valbeteckning torde för närvarande utan särskild föreskrift föranleda kassering med undantag för vissa fall vid val som förrättats i samband med varandra. Kassation på grund av felaktig valkrets-beteckning på valsedeln kunde befaras komma att bli av större betydelse än den kassation som för närvarande måste ske vid användande av valsedlar som avse annan valkrets — på grund av att de icke upptaga något giltigt namn — eller annat val. Problemet är av särskild betydelse beträffande kommunalval inom en stor kommun med flera valkretsar, eftersom vid kommunalval valbarheten icke hänför sig till valkretsen utan till kommunen eller motsvarande. Valsedeln skulle därför kunna vara giltig ur synpunkten av att den upptar valbara namn, även om felaktig valkrets-beteckning använts därför. Ett medgivande att förse valsedel med valkrets-beteckning skulle — som nämnts — syfta till att i möjligaste mån förhindra avlämnande av valsedlar, som icke äro giltiga, och felaktig valkrets-beteckning torde därför icke böra föranleda att valsedeln skall anses ogiltig. Av det sagda framgår dock att särskild föreskrift härom torde vara erforderlig.

En föreskrift av den innebörd sålunda angivits har också upptagits i ett vid promemorian fogat lagförslag såsom ett nytt andra stycke i 25 § KVL. För andrakammarvalen föreslås däremot ingen motsvarande föreskrift, enär en valsedel med felaktig valkrets-beteckning vid dessa val regelmässigt är ogiltig på grund av att den icke upptar något giltigt namn. Rörande uttrycket »annan valkrets» i det nya stadgandet uttalas i promemorian, att därmed tydligen i första hand avses annan valkrets inom samma valområde (landstingsområde, kommun) för samma val men att stadgandet också täcker det fallet att valkrets-beteckningen gäller annat val.

En särskild fråga avser platsen för valkrets-beteckningen. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen för gällande rätt må valbeteckning enligt 23 § KVL anbringas allenast nederst å valsedels framsida och är enligt 25 § KVL valsedel, som upptar valbeteckning på annat ställe, ogill. Genom denna föreskrift om placeringen undgår man förväxling med parti-, kartell-

och fraktionsbeteckningar, vilka skola utsättas ovanför namnen. Enahanda skäl föreligga, anföres det i promemorian, för ett förbud mot att placera valkrets-beteckning ovanför namnen. I fråga om lagen om val till riksdagen, som icke medger anbringande av valbeteckning, skulle i fråga om valkretsbe-teckningens placering kunna väljas samma lösning som kommunala val-lagen har beträffande valbeteckningen, nämligen att den skall utsättas *ne-derst* på valsedelns framsida. Eftersom å valsedel för kommunalval två be-teckningar, nämligen både valbeteckning och valkrets-beteckning, skulle kunna förekomma jämte varandra, måste beträffande sådan valsedel väljas ett annat uttryck. Det syntes vara likgiltigt i vilken ordning valbeteckning och valkrets-beteckning komme — beteckningarna förefölle också böra kun-na kombineras, t. ex. »stadsfullmäktigval i X valkrets» — och därför syntes man kunna i fråga om vardera föreskriva att den skall utsättas *nedanför namnen*. Samma utformning borde då föreskriften beträffande valkretsbe-teckning ha i lagen om val till riksdagen. Utsattes valkrets-beteckning annor-städes än under namnen, borde det utgöra kassationsanledning.

De ifrågasatta lagändringarna och vissa i samband därmed föreslagna re-daktionella jämkningar av 23 och 25 §§ KVL ha upptagits i ett vid prome-morian fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen och till lag angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253). Förslaget innebär jämväl vissa kompletteringar av de i 59 § lagen om val till riksdagen och 24 § kommunala vallagen omnämnda formulären till valsedlar.

Lagändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1952.

Yttrandena över promemorian.

Över promemorian ha efter remiss yttranden avgivits av överståthållar-ämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kro-nobergs, Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län, Svenska stadsförbundet, Svenska landskom-munernas förbund, Högerens riksorganisation, Landsbygdspartiet Bondeför-bundet, Folkpartiet, Sveriges socialdemokratiska arbetarparti och Sverges kommunistiska parti. Överståthållarämbetet har vid sitt yttrande fogat ytt-rande av Stockholms magistrat och länsstyrelsen i Östergötlands län har bifogat yttrande av magistraten i Norrköping.

Samtliga hörda *länsstyrelser* ävensom *magistraterna* samt de hörda *sam-manslutningarna* och *partiorganisationerna* ha helt eller med allenast smärre invändningar tillstyrkt de remitterade förslagen. *Överståthållarämbetet* har förklarat sig icke ha någon erinran mot förslaget såvitt angår ändringarna i lagen om val till riksdagen medan ämbetet intagit en mera kritisk ställning till förslaget beträffande den kommunala vallagen.

Rörande betydelsen av en lagändring som innebär möj-lighet att införa valkrets-beteckning har i åtskilliga yttranden anförts att en dylik reform i enlighet med förslaget skulle vara ägnad att minska kassa-

tionsrisken. I ett flertal yttranden har understrukits angelägenheten av att föreskriften om valkrets-beteckning ej göres obligatorisk. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har anfört:

Om valkretsens namn angives rätt på valsedeln bör valkrets-beteckningen kunna vara till ledning för väljarna, åtminstone om namnet är tillräckligt beskrivande. Om valkretsens namn exempelvis är »Partille kommuns första valkrets» torde valkrets-beteckningen icke giva menige man mycken ledning. Den har ändå ett visst värde som ett observandum. Är valkrets-beteckningen däremot felaktig kan den skapa villrådighet hos väljarna. Om valkretsens namn är långt exempelvis »Lane, Tunge och Sörbygdens häraders samt Bro och Brastads socknars av Stångenäs härad valkrets» inbjuder det till miss-skrivning och även till försök att för utrymmets skull förenkla namnet.

Stockholms magistrat har närmare utfört den sannolika betydelsen av reformen för de skilda i Stockholm förekommande valen. Betydelsen bleve enligt magistratens uppfattning olika för andrakammarval, stadsfullmäktigval och kyrkofullmäktigval. Magistraten har härom anfört:

För samtliga slag av val torde kunna påräknas viss minskning av antalet ogilla valsedlar, som avlämnats vid poströstning å annan ort än hemorten. Betydelsen härav får dock icke överskattas. Väljare, som vid tidigare sådan röstning använt valsedel, gällande för den ort inom vilken avlämnandet skett, får väl antagas hava förbisett nödvändigheten av att i tid från hemorten anskaffa valsedel. Sådan väljare torde — även om han å valdagen finner på platsen lillgängliga valsedlar vara försedda med beteckning, varav han förstår att sedlarna icke kunna bliva godtagna som giltiga i hans hemort — i allmänhet icke hava möjlighet att samma dag från hemorten anskaffa en för honom användbar valsedel eller själv skriva en valsedel, som kan påräknas bliva godkänd. Vad beträffar valen till riksdagens andra kammar är dock att märka, att generalpoststyrelsen sedan valåret 1944 brukar å varje postanstalt tillhandahålla en hela riket avseende förteckning över registrerade kartell- och partibeteckningar samt anmälda kandidater, vilket givetvis är ägnat att underlätta röstning å främmande ort. Om en väljare, som finner sig ur stånd att frambringa en användbar valsedel, helt underlåter att rösta eller använder en sedel, som vid sammanräkningen måste förklaras ogill, framstår emellertid för det aktuella valet som likgiltigt. Möjligen kan det förväntas, att en sådan väljare, om han jämväl vid ett senare val skulle vistas utanför hemorten, i tid erinrar sig den vid det tidigare valet gjorda erfarenheten och vidtager anstalter för att förskaffa sig en godtagbar valsedel. — Någon praktisk betydelse utöver vad som framgår av det nu sagda torde den förordade principen knappast hava såvitt gäller de i Stockholm förrättade andrakammarvalen. — Förhållandet är något annorlunda i avseende å stadsfullmäktigvalen, på grund därav att staden vid dessa är uppdelad i flera valkretsar. I någon utsträckning brukar det förekomma, att valsedlar, som av vederbörande politiska parti avsetts för viss valkrets, avlämnas jämväl av väljare, tillhörande annan valkrets inom staden. Med hänsyn till valbarhetsbestämmelserna blir emellertid en sådan valsedel icke ogill; och antalet dylika valsedlar brukar för övrigt vara obetydligt i jämförelse med vederbörande partis för den ifrågavarande valkretsens avsedda röstsedlar, varför någon konkurrens mellan de å de skilda sedlarna förekommande namnen sällan uppkommer. Det synes således som om något större praktiskt värde ej heller såvitt angår stadsfullmäktigval i Stockholm skulle kunna tillmätas den i promemorian förordade principen. — Mer be-

tydelsefull torde densamma bliva för kyrkofullmäktigvalen i Stockholm med hänsyn dels därtill, att endast inom vederbörande församling boende personer äro valbara till kyrkofullmäktige, vilket medför att en inom viss församling avlämnad men för annan församling avsedd valsedel blir ogill, dels ock därtill, att valkretsarna äro avsevärt mindre och röstningsfrekvensen lägre än vid andra val. De förmånliga verkningarna av att valsedlarna förses med valkretsbezeichnung såsom ett observandum åt väljarna kunna därför bliva mer framträdande vid valen av kyrkofullmäktige än vid de övriga valen. Vad nu sagts har givetvis icke direkt avseende å olika valkretsar inom en och samma församling i dessas förhållande till varandra, men även för sådana fall kan den föreslagna principen äga betydelse, nämligen då det gäller konkurrens mellan olika namn å skilda inom församlingen begagnade valsedlar.

Magistraten har — samtidigt som den framhållit fördelarna av reformen — erinrat om att varje utvidgning av tillåten text å en valsedel i sig innebär en ökning av möjligheterna till fel som kan medföra sedelns kassering. Magistraten nämner som exempel felplacering eller otillåten utvidgning av bezeichnung. Magistraten anför vidare härom:

Det exempel, som anförts i de i promemorian berörda motionerna till 1951 års riksdag, giver tydligt vid handen, att icke ens den nu gällande begränsningen av möjligheterna att förse valsedel med text kunnat hindra, att av ett politiskt parti tillhandahållna tryckta valsedlar erhållit en olycklig utformning, som kunnat medföra vittomfattande konsekvenser. Bortsett från de många oförutsebara felaktigheter, som erfarenhetsmässigt äro att förvänta vid ändringar av gällande formföreskrifter, torde man kunna befara, att åtskilliga väljare, som besitta tämligen klara hågkomster från tidigare val men icke inhämtat kunskap om nyinförda bestämmelser av nu ifrågasvarande innebörd eller hava blott vaga föreställningar därom, överstryka valkretsbezeichnung å valsedeln. En enkel sådan överstrykning torde väl icke böra föranleda till att en valsedel skall betraktas såsom otillbörligen märkt, men ju mer konstrikt överstrykningen utföres desto närmare torde man väl komma gränsen för det tillåtna, vilket orsakar problem för de sammanräknande myndigheterna och måhända bristande enhetlighet i bedömningen av valsedlars giltighet.

Som framgår av redogörelsen för departementspromemorian upptar dess förslag till ändringar i den kommunala vallagen ett stadgande av innehåll att den omständigheten att valsedel försetts med valkretsbezeichnung avseende annan valkrets än den som väljaren tillhör icke skall föranleda att valsedeln ogillas. Däremot saknar förslaget till ändring i lagen om val till riksdagen en sådan bestämmelse. I några yttranden diskuteras huruvida en sådan åtskillnad mellan de båda lagarna är motiverad. *Stockholms magistrat* anser att så icke är förhållandet. Efter att ha erinrat om att enligt promemorian skälet till att bestämmelse att felaktig valkretsbezeichnung ej skall föranleda ogiltighet enligt lagen om val till riksdagen är det, att en sedel med sådan bezeichnung regelmässigt är ogiltig på grund av att den icke upptager något giltigt namn, anför magistraten:

Emellertid torde det exempelvis icke vara uteslutet, att en väljare, som vid ett andrakammarval skall rösta å postanstalt utanför hemorten, finner sig nödsakad att själv skriva sin valsedel och därvid förser denna med gil-

tiga namn men — med ledning av i vistelseorten begagnade valsedlar — å sedeln angiver vistelseortens valkrets, möjligen i tro att det på sådant sätt skall dokumenteras, att han röstat på denna ort. I brist på motsvarighet i lagen om val till riksdagen till den uttryckliga bestämmelse om giltighet av en i sådant hänseende felaktig valsedel, som föreslås införd i kommunala vallagen, kan sedeln komma att bedömas såsom ogill, vilket måste betraktas som otillfredsställande. Även av andra skäl, såsom angelägenheten av likformighet mellan beslättrade lagar till förebyggande av misstag av dem, som hava att särskilt aktgiva på eller tillämpa lagarnas bestämmelser — i förevarande fall framför allt de politiska partiernas valadministratörer och sammanräkningsmyndigheterna — framstår det såsom önskvärt, att lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen i nu berört hänseende erhålla sinsemellan överensstämmande stadganden.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har anslutit sig till denna åsikt. En motsatt uppfattning hävdas däremot i anslutning till promemorian av *överståthållarämbetet* som yttrat, att valsedel med felaktig valkretsbezeichnung bör vid andrakammarval kasseras även om sedeln skulle upptaga inom väljarens valkrets giltiga namn. Vid motsatt uppfattning uppstode enligt ämbetets åsikt svårighet att skilja mellan de fall då den felaktiga beteckningen anbragts i syfte att »märka» valsedeln och andra fall.

Innehållet i yttrandena i övrigt hänför sig väsentligen till frågan om valkretsbezeichnung å valsedel vid kommunala val. *Överståthållarämbetet* har ej velat uttala någon uppfattning om önskvärdheten av valkretsbezeichnung å valsedel vid sådana val. Däremot kunde det enligt ämbetets mening vara lämpligt med en beteckning på det valområde valsedeln avser, vilket sammanfaller med det område inom vilket namnen å valsedeln äro valbara. Sin utläggning av dessa spörsmål har ämbetet inlett med ett uttalande att i fråga om kommunalvalen valkretsbezeichnung icke torde vara lika tjänlig som upplysning åt väljarna om valsedels giltighetsområde som beträffande andrakammarval. Ämbetet har anfört:

Årledningen härtill är givetvis att indelning i valkretsar icke förekommer i alla kommuner eller församlingar och ej heller för alla slag av kommunalval. Endast städer och kommuner, vilkas invånarantal överstiger 10 000, få för stadsfullmäktig- eller kommunalfullmäktigval indelas i valkretsar. Likartade bestämmelser gälla för kyrkofullmäktigval, medan för val av municipalfullmäktige indelning i valkretsar är förbjuden. Landstingsområde är däremot alltid indelat i valkretsar. Huru ifrågavarande beteckning å valsedel skall ordnas vid val inom kommuner och församlingar, som icke äro indelade i valkretsar, framgår ej av förslaget till lagtext, och spörsmålet har ej heller avhandlats i promemorian. Det bör emellertid icke få förekomma, att väljarna i nu förevarande smärre kommuner och församlingar ställas i ett sämre läge än andra, då det gäller för rösträttens utövande nyttiga upplysningar. Intresset att upplysa väljarna därom, att valsedel är gällande endast inom visst område, har främst avseende å poströstning å annan ort än hemorten. Ur denna synpunkt är det vid kommunalval likgiltigt, om valkretsen angives på valsedel eller icke; det väsentliga är i stället det område, inom vilket namnen å valsedeln äro valbara. Vägande skäl synas således tala för en föreskrift, att vid kommunalval må å valsedel angivas det område — landstingsområde, stad, annan kommun, municipalsamhälle eller församling — som valsedeln avser. Med en sådan bestämmelse skulle full lik-

formighet komma att råda mellan bestämmelserna i de båda vallagarna; valsedel med beteckning, avseende annat valområde än det väljaren tillhör, skulle kunna ogillas på grund av samma skäl som åberopats till stöd för motsvarande uppfattning i fråga om felaktig valkrets-beteckning vid andra-kammarvalen, och den i promemorian föreslagna särbestämmelsen i kommunala vallagen — avseende det fall att valsedel försetts med beteckning å annan valkrets än den väljaren tillhör — skulle kunna undvaras.

Vad nu anförts utesluter givetvis icke, att för landstingsområden samt sådana kommuner och församlingar, som äro indelade i valkretsar, kan tillåtas att — jämte valområdet — valkrets anges å valsedel. I en av de i promemorian refererade motionerna framhålles — tydligen med tanke på kommunalval — att partierna genom valkretsangivelse skulle få större möjlighet att leda valet av sina lämpligaste kandidater. De valsedlar, som avgivas vid ett valtillfälle, torde dock åtminstone vid stadsfullmäktigval i Stockholm till ojämförligt största delen utgöras av sådana, som väljarna mottagit strax utanför vallokalen. Flertalet av återstående sedlar torde väljarna ha per post mottagit från vederbörande partier. Huruvida valsedlarna äro försedda med valkrets-beteckning eller icke är vid sådant förhållande utan betydelse för personvalet. Men förhållandena kunna vara olika på andra platser och vid andra slag av val, och ämbetet avstår därför från att uttala någon uppfattning om önskvärdheten av valkrets-beteckning å valsedel vid kommunalval.

Skulle valkrets-beteckning tillåtas vid vissa kommunalval synes dock, såsom härövan antytts, endast fullständig dylik beteckning få förekomma, således beteckning, vilken upptager jämväl valområdets namn. Påskrift å valsedel skulle vid sådant förhållande — om även valbeteckning medtages — kunna få förslagsvis följande alternativa lydelse: »Stadsfullmäktigval i Stockholm» (valområdesbeteckning) eller »Stadsfullmäktigval i Stockholms femte valkrets» (valkrets-beteckning). En ofullständig valkrets-beteckning, upptagande allenast valkretsens nummer, exempelvis »Stadsfullmäktigval, femte valkretsens», tillgodoser icke huvudsyftet med ifrågavarande förslag, nämligen väljarupplysning vid poströstning, och torde därför icke böra tillåtas.

Om innebörden av begreppet valkrets har också *länsstyrelsen i Malmöhus län* yttrat sig. Länsstyrelsen har därvid framhållit att det synts länsstyrelsen för tydlighetens skull lämpligt att uttalande i någon form utanför lagtexten gjordes därom, att i de fall, då särskild valkretsindelning ej gjorts för fullmäktigval, kommunen — församlingen, municipalsamhället — utgör valkrets.

I fråga om räckvidden och innebörden av det föreslagna stadgandet i kommunala vallagen att, om valsedeln försetts med valkrets-beteckning avseende annan valkrets än den väljaren tillhör, denna omständighet ej skall leda till ogiltigförklaring av valsedeln, ha uttalanden gjorts i några yttranden. I promemorian anmärktes att med uttrycket »annan valkrets» tydligen i första hand avsåges annan valkrets inom samma valområde (landstingsområde, kommun) för samma val men att stadgandet också täckte det fallet att valkrets-beteckningen gällde annat val. *Överståthållarämbetet* har anmärkt att det synts ämbetet som om detta förhållande ej kunde utläsas av lagtexten. Ämbetet har för sin del ansett att därest valkrets-beteckning skall få anbringas å valsedel vid kommunalval, av lagtexten borde tydligt framgå att

valsedel med valkretsbezeichnung avseende valkrets i annat valområde än det väljaren tillhör skulle vara ogiltig. Härom har ämbetet vidare anförut:

Till stöd för en sådan kassationsgrund torde till en början kunna åberopas samma skäl som i promemorian, enligt vad ovan anmärkts, framhållits i samband med valkretsbezeichnung vid andrakammarval, nämligen att dylik valsedel regelmässigt är ogiltig på grund av att den icke upptager något giltigt namn. Gentemot godtagande av valsedlar med bezeichnung, avseende vilken valkrets som helst i landet, synes emellertid även kunna åberopas, att möjlighet eljest torde öppnas att genom avsiktligt anbringande av felaktiga valkretsbezeichnungen göra intrång i valhemligheten. Vid sammanräkningsförrättning är det uppenbarligen omöjligt att hålla reda på i huru många valkretsar landets alla kommuner och församlingar äro indelade, och valsedlar — avsedda att avlämnas exempelvis i Stockholm och upptagande i Stockholm giltiga namn — skulle därför utan större risk för upptäckt kunna »märkas» med bezeichnung å valkrets, som ej existerar. Samma möjligheter till missbruk torde föreligga därest valsedlar med bezeichnung, avseende valkrets inom annat valområde för annat slag av val, skulle godtagas.

Överståthållarämbetet har också ställt under diskussion den i promemorian hävdade uppfattningen att de valsedlar med felaktig valkretsbezeichnung, å vilken bezeichnung avser val av annat slag inom det valområde väljare tillhör, skola godtagas. Härom har ämbetet anförut:

Fråga är således exempelvis om vid stadsfullmäktigval i Stockholm skall godtagas valsedel med valkretsbezeichnung, avseende valkrets för val av kyrkofullmäktige, exempelvis med följande valkretsbezeichnung: »Stadsfullmäktigval i Stockholms, S:t Görans församlings tredje valkrets». Ämbetet håller för sannolikt, att de fall, då liknande bezeichnung oavsiktligt kan komma att anbringas å valsedel bliva tämligen få. Överståthållarämbetet är därför närmast benäget för den uppfattningen, att valsedel med dylik felaktig bezeichnung skall ogillas.

Betänkligheter synas däremot icke kunna resas emot att vid kommunalval godtagas sådana valsedlar med felaktig valkretsbezeichnung, å vilka bezeichnung avser valkrets för samma slag av val inom det valområde, väljaren tillhör.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har berört det fall att på valsedeln i stället för valkretsen angives det valdistrikt som väljaren tillhör eller annat valdistrikt. Detta fall berördes icke, har länsstyrelsen påpekat, av ordalagen i stadgandet om betydelsen av oriktig valkretsbezeichnung. Emellertid borde enligt länsstyrelsens mening sådant eller liknande fel ej föranleda ogillande av valsedeln. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har däremot anförut, att om valsedeln upptog något annat än namnet på en valkrets så syntes — enligt det föreslagna stadgandet — sedeln böra betraktas som märkt och följaktligen vara ogill. Som exempel har länsstyrelsen nämnt det fall att valsedeln vid kommunalfullmäktigeval i kommun, som är uppdelad i valkretsar, upptar kommunens namn eller att sedel vid landstingsmannaval upptar landstingsområdets namn. Ogiltighet borde enligt länsstyrelsens mening också föreligga om valkretsbezeichnung icke fullt otvetydigt visade vilken valkrets som avsåges.

Nämnas må att *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasatt om man icke kunde begagna en annan lagstiftningsteknik för att undgå ogiltigförklaring av valsedlar med oriktig valkretsbeteckning. Man skulle, har länsstyrelsen anført, kunna helt enkelt avskaffa själva grunden för kassationen genom att borttaga bestämmelsen om att valsedel är ogiltig om den saknar giltigt namn. Eftersom vi i verkligheten kommit långt bort från personvalmetoden, borde det enligt länsstyrelsens mening icke spela någon roll om i ett eller annat fall valsedel godkändes trots att den icke upptog giltigt namn. Länsstyrelsen har erinrat om att man redan tidigare i ett fall brutit mot principen, att valsedel ovillkorligen måste ha något giltigt namn, nämligen genom den i 79 § lagen om val till riksdagen förekommande undantagsföreskriften. Även med en sådan lösning funnes det emellertid, har länsstyrelsen anført, fog för att tillåta valkretsbeteckning.

Departementschefen.

Enligt såväl lagen om val till riksdagen (79 §) som kommunala vallagen (25 §) gäller, att valsedel är ogiltig, om å densamma finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt. Denna föreskrift torde — såsom i den upprättade promemorian närmare utvecklats — innebära att det icke är tillåtet att vid val till riksdagens andra kammare eller kommunalval å valsedel anbringa beteckning för den valkrets, valsedeln avser. Införande av möjlighet att å valsedel anbringa sådan beteckning — valkretsbeteckning — torde alltså endast kunna ske genom lagändring.

En dylik lagändring skulle tydligen kunna vara till gagn ur flera synpunkter. Det händer nu icke sällan, särskilt vid poströstning vid andrakammarval, att väljare av misstag använder valsedel för annan valkrets än den han tillhör. Valsedeln blir då i regel ogiltig, emedan den ej upptar giltigt namn. Om valsedlarna vore försedda med valkretsbeteckning, skulle dylika misstag med därav följande ogiltighet säkerligen kunna undvikas i många fall. Vidare skulle en uppgift å valsedel om den valkrets den avsåge utgöra en praktisk upplysning för väljaren också för vissa fall, då val av felaktig valsedel ej skulle medföra ogiltighet, t. ex. vid stadsfullmäktigval i stad som är indelad i valkretsar. Om väljaren vid sådant val begagnar valsedel för annan valkrets i staden än den han själv tillhör, blir valsedeln icke av den anledningen ogiltig. Valbarheten är nämligen vid sådant val icke bunden till bosättning inom valkretsen och valsedeln skulle följaktligen i regel icke komma att sakna giltigt namn. Emellertid är det tydligen ett intresse att väljaren, även om ogiltighet ej skulle bli följden av en förväxling, använder den för hans valkrets avsedda valsedeln.

Av yttrandena över departementspromemorian framgår också att det är en utbredd uppfattning att anbringande av valkretsbeteckning å valsedel i många fall skulle kunna vara till gagn ur nu anförda synpunkter. Såvitt angår andrakammarvalen förefaller full enighet råda om att en lagändring bör ske efter de riktlinjer som uppdragits i promemorian. I fråga om de

kommunala valen har däremot en avvikande åsikt anmält av överståthållarämbetet.

I det yttrande som avgivits av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har framförts ett uppslag att på annat sätt komma till rätta med den kassation som kan följa vid användande av valsedel för annan valkrets än den väljaren tillhör, nämligen genom att avskaffa den nuvarande ogiltighetsgrunden att valsedel icke upptar något giltigt namn. En reform som åtminstone ur principiell synpunkt är så genomgripande anser jag mig emellertid icke böra upptaga i förevarande sammanhang. Kassationerna synas därför i stället böra begränsas genom införande på valsedlarna av sådana upplysningar, att väljaren i största möjliga utsträckning undgår att begagna en valsedel som blir förklarad ogiltig på nu ifrågavarande grund. Detta kan ske genom införande av valkrets-beteckning på valsedel. Emellertid måste tydligen en föreskrift om valkrets-beteckning göras fakultativ för att icke tillskapa ny ogiltighetsgrund. Promemorians förslag är också uppbyggt efter dessa principer.

Frågan huruvida införande av valkrets-beteckning är mera motiverat för andrakammarvalen än för de kommunala valen är tydligen ingalunda lätt att besvara. Framhållas må att vad som närmast föranlett motionerna i frågan vid 1951 års riksdag ju varit att valkrets-beteckning förekommit vid ett stadsfullmäktigval, där sådan beteckning väl alltså ansetts vara till gagn. De flesta kassationerna på grund av avsaknaden å valsedel av giltigt namn torde emellertid ha inträffat vid andrakammarval. Stockholms magistrat, som utförligt uppehållit sig vid frågan vad betydelse en reform i enlighet med promemorieförslaget skulle erhålla för Stockholms vidkommande, har kommit till det resultatet att största nyttan skulle vinnas vid kyrkofullmäktigval medan däremot vid stadsfullmäktigval just inga fördelar skulle erhållas. I promemorian har också framhållits att valkrets-beteckning — med hänsyn till undvikande av kassation på grund av avsaknad av giltigt namn — hade mindre betydelse vid stadsfullmäktigval i stad, indelad i valkretsar, eftersom valbarheten vid sådant val ej är begränsad till bosättning inom valkretsen. Däremot är bl. a. vid andrakammarval valbarheten på sådant sätt begränsad. Vid övervägande av hithörande frågor har jag kommit till den slutsatsen att det såväl vid andrakammarval som vid kommunala val kan vara av värde att tillåta införande av valkrets-beteckning å valsedel.

Det återstår emellertid ett avgörande av mera teknisk beskaffenhet, nämligen huruvida i fråga om kommunala val ifrågavarande beteckning bör avse *valkrets* eller möjligen i stället *valområde*. Detta spörsmål har aktualiserats av överståthållarämbetet och torde kräva att jag något berör vissa terminologiska spörsmål.

Först torde sålunda innebörden av begreppet valkrets böra bestämmas. Med valkrets förstås sålunda i allmänhet ett sådant område — kommun, del av kommun, grupp av kommuner eller på annat sätt avgränsat område — som utser det organ som skall väljas eller del av detta organ. Termino-

logien i lagen om val till riksdagen överensstämmer härmed. Enligt lagen om val till riksdagen indelas riket i tjuguuåtta valkretsar. För varje sådan valkrets väljes ett visst antal riksdagsledamöter. Ordalagen i de kommunala författningarna äro emellertid i viss mån avvikande. Landstingsområde är alltid indelat i valkretsar. Municipalsamhälle får däremot ej indelas i valkretsar och stads- och landskommuner med högst 10 000 invånare få ej indelas i valkretsar för stads- och kommunalfullmäktigval. Beteckningen valkrets har alltså givits endast åt del av kommun, ej åt kommun som icke är »indelat i valkretsar». Icke desto mindre måste också sådan kommun, i överensstämmelse med den nyss angivna allmänna definitionen, anses utgöra valkrets. Beteckningen valkrets har också i promemorian använts i denna bemärkelse.

Överståthållarämbetet har ifrågasatt om icke en föreskrift borde införas att vid kommunalval må å valsedel angivas det *valområde* valsedeln avser, varmed också skulle angivas det område, inom vilket namnen å valsedeln äro valbara. Valområde utgör i enlighet härmed vid landstingsmannaval landstingsområde och vid övriga kommunala val stad, annan kommun, municipalsamhälle eller församling. Tydligt är att sådant valområde stundom — dock aldrig beträffande landstingsområde men i fråga om municipalsamhälle alltid — sammanfaller med valkrets, sådant detta begrepp här bestämts. Överståthållarämbetet vill dock ej avvisa tanken att med beteckning för valområde kombinera beteckning för valkrets.

Enligt min uppfattning tala övervägande skäl för att också i fråga om de kommunala valen den ifrågavarande uppgiften på valsedeln bör avse den *valkrets* valsedeln gäller. Uppenbarligen föreligger intet hinder att utforma denna beteckning så att därav också valområdet framgår. Ofta kan tydligen valkretsen icke betecknas utan samtidigt angivande av valområdet.

Enligt promemorians förslag skall sådan beteckning anbringas »nedanför namnen». Placering på annat ställe skall föranleda ogiltigförklaring av valsedeln. Förslaget har i dessa delar icke föranlett erinran och tillstyrkes av mig.

Promemorieförslaget innebär dessutom i fråga om kommunala val ett stadgande att den omständigheten att valsedel försetts med valkretsbeteckning avseende annan valkrets än den som väljaren tillhör icke skall föranleda att valsedeln ogillas. Något motsvarande stadgande har icke upptagits för andrakammarvalens del. Skälet härtill är enligt promemorian att valsedel avseende annan valkrets vid sådant val regelmässigt är ogill på grund av att den saknar giltigt namn. Jag ansluter mig till denna ståndpunkt.

I promemorian har uttalats att med uttrycket »annan valkrets» i det föreslagna stadgandet i första hand avses annan valkrets inom samma valområde men att stadgandet också täcker det fallet att valkretsbeteckningen gäller annat val. Detta uttalande rörande innebörden av stadgandet torde vara riktigt. I anledning av vad några länsstyrelser anfört för de

fall att i stället för valkrets kommit att anges valdistrikt eller att valkrets-beteckningen icke fullt otvetydigt utvisar vilken valkrets som avses, torde få göras det uttalandet att dessa fall i regel synas vara att jämställa med dem då valkrets-beteckning avseende annan valkrets blivit begagnad; ogiltighet skulle i enlighet härmed icke föreligga. Tydligt är emellertid att be-teckning kan vara sådan att stadgandet om märkning av valsegel kan vara tillämpligt och att ogiltighet alltså på den grund föreligger. Någon anled-ning att i förevarande sammanhang närmare ingå på dessa spørsmål torde emellertid icke föreligga.

De föreslagna ändringarna i 59 § lagen om val till riksdagen föranleda jämväl en formell ändring i 56 § 4 mom. samma lag.

De vid promemorian fogade förslagen till valsegelsformulär ha icke för-anlett erinran och torde i huvudsak vara lämpligt avfattade.

Lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1952.

I enlighet med det anförda ha inom justitiedepartementet upprättats bi-fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; ävensom

2) lag angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) samt av det i 24 § samma lag angivna formuläret.

Föredraganden hemställer att lagförslagen måtte genom proposition före-läggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter bi-trädda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.